EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 31.5.2023
COM(2023) 285 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

Vmesna ocena partnerstva na področju raziskav in inovacij v Sredozemlju (PRIMA)

{SWD(2023) 169 final}

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

Vmesna ocena partnerstva na področju raziskav in inovacij v Sredozemlju (PRIMA)

1. UVOD

V tem poročilu so predstavljene ugotovitve vmesne ocene v skladu s členom 14 Sklepa (EU) 2017/1324 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. julija 2017 o sodelovanju Unije v partnerstvu na področju raziskav in inovacij v Sredozemlju (PRIMA), ki ga skupaj izvaja več držav članic[1].

Sklep določa, da mora Komisija do 30. junija 2022 s pomočjo neodvisnih strokovnjakov pripraviti vmesno oceno programa PRIMA. Komisija mora o tej oceni pripraviti tudi poročilo, ki vključuje ugotovitve na podlagi ocene in svoje pripombe. Komisija to poročilo predloži Evropskemu parlamentu in Svetu do 31. decembra 2022.

Vmesna ocena programa PRIMA temelji na zunanji študiji[2]. Zajema obdobje od vzpostavitve programa PRIMA (2017) do marca 2022. Objavljen je bil poziv k predložitvi dokazov[3], rezultati pa so bili upoštevani.

To poročilo povzema glavne ugotovitve vmesne ocene in vključuje pripombe Komisije, ki izhajajo iz njih.

2. OKVIR IN PREGLED PROGRAMA PRIMA

Upravljanje oskrbe z vodo in prehranskih sistemov v Sredozemlju ni trajnostno. Podnebne spremembe še stopnjujejo ta izziv, ki ima pomembne nadaljnje učinke, vključno s socialnimi in gospodarskimi napetostmi, nestabilnostjo in migracijami.

Eden od ključnih razlogov za netrajnostno upravljanje oskrbe z vodo in prehranskih sistemov na območju Sredozemlja je pomanjkanje nabora skupnih inovativnih rešitev, ki bi bile prilagojene lokalnim razmeram v regiji in bi jih bilo mogoče zlahka prenesti na celotno regijo ter za katere bi bili izvedeni celoviti pilotni in predstavitveni projekti na terenu[4].

Te rešitve pa se še ne bodo začele razvijati, saj splošna raven naložb v raziskave in inovacije na območju Sredozemlja ni sorazmerna z obsegom regionalnih izzivov; ravni naložb se zelo razlikujejo od države do države; financiranje ni dobro osredotočeno na obravnavanje izzivov na področju oskrbe in gospodarjenja z vodo ter oskrbe s hrano in upravljanja hrane; ustrezni vključeni deležniki – na primer deležniki iz zasebnega sektorja – nimajo vedno dovolj velikih raziskovalnih in inovacijskih zmogljivosti; poleg tega so prizadevanja za raziskave in inovacije ter sodelovanje med državami članicami EU ter državami južnega in vzhodnega Sredozemlja preveč razdrobljena (večinoma temeljijo na dvostranskih sporazumih), da bi lahko imela pomemben učinek.

---

[1] UL L 185, 18.7.2017, str. 1.

[2] Ocenjevalna študija o evropskih okvirnih programih za raziskave in inovacije za obravnavanje svetovnih izzivov in industrijske konkurenčnosti – poudarek na dejavnostih, povezanih z zelenim prehodom – RTD/2021/SC023 – Vmesna ocena partnerstva na področju raziskav in inovacij v Sredozemlju (PRIMA) (v pripravi).

[3] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13558-Partnership-on-Research-and-Innovation-in-the-Mediterranean-Area-PRIMA-first-interim-evaluation_sl

[4] Ocena učinka programa PRIMA, SWD(2016)332.

Program PRIMA je bil vzpostavljen kot odziv na te izzive, da bi oskrba in gospodarjenje z vodo ter prehranski sistemi postali odpornejši na podnebne spremembe, učinkovitejši, stroškovno učinkovitejši ter bolj okoljsko in socialno trajnostni. Pobuda temelji na členu 185 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU)[5] ter členu 26 („javno-javna partnerstva“) Uredbe (EU) št. 1291/2013 Evropskega parlamenta in Sveta[6], ki ureja okvirni program za raziskave in inovacije Obzorje 2020. Sklep (EU) 2017/1324 Evropskega parlamenta in Sveta – temeljni akt programa PRIMA – zahteva visoko raven zavezanosti sodelujočih držav k povezovanju na znanstveni, upravljavski in finančni ravni[7]. Iz sklepa izhaja tudi, da sodelujoče države prostovoljno združijo svoja raziskovalna prizadevanja ter opredelijo skupni raziskovalni program za dodano vrednost EU in se mu zavežejo.

Program PRIMA zajema naslednje sodelujoče države: enajst držav članic EU (Hrvaško, Ciper, Francijo, Nemčijo, Grčijo, Italijo, Luksemburg, Malto, Portugalsko, Slovenijo in Španijo); tri države, pridružene programu Obzorje 2020 (Izrael, Tunizijo in Turčijo), in pet tretjih držav: Alžirijo, Egipt, Jordanijo, Libanon in Maroko. Za sodelovanje v programu PRIMA so bili z Alžirijo, Egiptom, Jordanijo, Libanonom in Marokom podpisani dvostranski mednarodni sporazumi.

Program izvaja izvedbena struktura PRIMA[8], ustanovljena v Barceloni leta 2017 kot poseben subjekt, odgovoren za neposredno upravljanje prispevka Unije na podlagi člena 185 PDEU, ki s svojim sekretariatom in upravljavskimi organi zagotavlja nemoteno, učinkovito in pregledno izvajanje programa PRIMA.

Izvajanje programa PRIMA temelji na dolgoročnem strateškem načrtu za raziskave in inovacije[9] (SRIA), ki pripravlja vizijo in strateško vodenje za izvajanje programa in je osnova za določanje letnih delovnih načrtov programa PRIMA.

Krovni cilj programa PRIMA je prispevati k trajnostnosti in stabilnosti regije na področjih oskrbe in gospodarjenja z vodo ter oskrbe s hrano in upravljanja hrane ter tako doseči več ciljev. Ti segajo od tematskih ciljev za obravnavanje družbenih potreb v Sredozemlju in posebnih ciljev, ki obravnavajo napredek v smeri integriranega evropskega in sredozemskega raziskovalnega prostora, do ciljev znanstvene diplomacije za sodelovanje z južnimi sosedami EU.

V zadnjih nekaj letih je bilo v okviru programa PRIMA uspešno vzpostavljeno učinkovito sodelovanje med državami severnega in južnega Sredozemlja, ki temelji na zaupanju. Program PRIMA kot glavna pobuda EU v Sredozemlju za spoprijemanje s temi ključnimi izzivi na področju raziskav in inovacij zmanjšuje raziskovalni in inovacijski ter družbeno-gospodarski razkorak v južnem in vzhodnem sosedstvu ter dolgoročno krepi zdravje, mir in stabilnost družb v regiji.

[5] Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije, naslov XIX Raziskave, tehnološki razvoj in vesolje, člen 185.
[6] Člen 26(2), točka (b), Uredbe (EU) št. 1291/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. decembra 2013 o vzpostavitvi okvirnega programa za raziskave in inovacije (2014–2020) – Obzorje 2020 in razveljavitvi Sklepa št. 1982/2006/ES (UL L 347, 20.12.2013, str. 104).
[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D1324
[8] Posebna izvedbena struktura PRIMA je zasebni organ na podlagi španskega prava, ustanovljen v Barceloni 19. junija 2017, ki ga je upravljavski organ programa PRIMA zadolžil za izvajanje vseh upravljavskih, upravnih in podpornih dejavnosti ter dejavnosti spremljanja, potrebnih za izvajanje programa PRIMA.
[9] Ministri za raziskave in inovacije so 4. maja 2017 na ministrski konferenci o krepitvi evro-mediteranskega sodelovanja z raziskavami in inovacijami na Malti potrdili načrt SRIA za program PRIMA, 16. novembra 2017 pa ga je sprejel upravni odbor izvedbene strukture PRIMA.

V okviru programa PRIMA se izvajajo dejavnosti v obliki razpisov za zbiranje predlogov v treh oddelkih:

- razpisi za zbiranje predlogov v oddelku 1 se organizirajo v okviru programa PRIMA in financirajo izključno iz programa Obzorje 2020;
- tudi razpisi za zbiranje predlogov v oddelku 2 se organizirajo v okviru programa PRIMA, vendar jih financirajo sodelujoče države;
- razpise za zbiranje predlogov v oddelku 3 organizirajo in financirajo sodelujoče države.

Skupni proračun programa PRIMA za obdobje 2017–2028 znaša 494 milijonov EUR, pri čemer se 220 milijonov EUR financira iz programa Obzorje 2020[10] (približno 30 milijonov EUR/leto za tri tematska področja), 274 milijonov EUR pa iz nacionalnih virov za usmerjanje v potrebe po raziskavah in inovacijah ter usklajevanje politik na področju raziskav in inovacij v sodelujočih državah.

3. UGOTOVITVE VMESNE OCENE IN PRIPOROČILA/PRIPOMBE

3.1 Ugotovitve vmesne ocene

Vmesna ocena potrjuje, da se dodana vrednost, ki izhaja iz partnerstva PRIMA, v primerjavi s tem, kar bi lahko dosegle posamezne sodelujoče države, če bi delovale neodvisno na mednarodni, nacionalni in/ali regionalni ravni, lahko šteje za visoko in bo v prihodnosti še višja.

Neodvisni strokovnjaki so izpostavili naslednje ključne dosežke:

- program PRIMA se zdaj izvaja učinkovito, pri čemer ni zamud pri izvajanju letnih delovnih načrtov ter njihovih razpisov;
- med letoma 2018 in 2021 so bili uspešno objavljeni štirje razpisi, za financiranje pa je bilo izbranih 168 projektov;
- skupno financiranje za program PRIMA, vključno s financiranjem EU in nacionalnim financiranjem (brez prispevkov v naravi), za obdobje 2018–2021 znaša 353 milijonov EUR. To predstavlja že 71 % skupnega financiranja, dodeljenega programu PRIMA;
- v izbrane predloge je bil vključen širok nabor upravičencev. Večina jih je iz javnega sektorja sodelujočih držav. Največji delež upravičencev v programu PRIMA predstavljajo visokošolske ustanove. Ta kategorija vključuje univerze, inštitute, laboratorije in raziskovalne svete, njen delež pa znaša 41,3 % vseh upravičencev za obdobje 2018–2021. 28,8 % upravičencev je iz drugih raziskovalnih organizacij. Malo manj kot 20 % upravičencev je zasebnih pridobitnih organizacij, od katerih je večina (pet od šestih) malih ali srednjih podjetij;
- največ upravičencev je iz Italije in Španije, sledita pa jima Tunizija in Francija. Delež udeležencev iz sodelujočih držav, ki niso članice EU, znaša 38 % vseh upravičencev v razpisih iz oddelka 1 in oddelka 2. Tuniziji po številu upravičencev med sodelujočimi državami južnega Sredozemlja sledijo Maroko, Turčija in Alžirija;

[10] Na koncu leta 2020 je bilo na ravni EU dodeljenih vseh 220 milijonov EUR.

- kar zadeva finančni prispevek, so sodelujoče države južnega Sredozemlja prejele približno 62 milijonov EUR oziroma 28 % skupnih sredstev. Od tega je bilo 35,9 milijona EUR pridobljenih iz proračuna finančnega prispevka EU (oddelek 1). Ta delež znaša približno 32 % in presega ciljni delež 25 %, predviden v temeljnem aktu programa PRIMA;
- ker v času ocenjevanja ni bil končan noben projekt, je bilo prezgodaj, da bi se ugotavljali prispevki pričakovanih rezultatov teh projektov k družbenim potrebam sodelujočih držav. Vendar podatki, zbrani iz 53 projektov, ki so uspešno opravili vmesni pregled, kažejo obetaven napredek pri doseganju operativnih ciljev.

V vmesni oceni je zlasti ugotovljeno, da:

- ima program PRIMA v ekosistemu raziskav in inovacij v Sredozemlju edinstveno vlogo ter sledi ciljem, ki niso zajeti v drugih pobudah;
- je program PRIMA pomagal spodbujati znanstveno povezovanje med sodelujočimi državami. Brez tega programa bi bilo malo verjetno, da bi tako tesno sodelovale brez jasne finančne spodbude in strateškega okvira za lažje sodelovanje;
- program PRIMA zlasti sodelujočim državam južnega Sredozemlja omogoča, da izkoristijo svoje raziskovalne in inovacijske zmogljivosti. Raziskovalcem iz sodelujočih držav nečlanic EU se s sodelovanjem v programu PRIMA omogoči dostop do priložnosti za financiranje iz oddelka 1, ki ga financira EU;
- program PRIMA prispeva k nadaljnjemu izpopolnjevanju evropskega raziskovalnega prostora, predvsem s izboljševanjem nezadostnega čezmejnega sodelovanja v Sredozemlju s financiranjem čezmejnih projektov, za katere je mogoče pričakovati, da bodo imeli večje učinke kot zgolj eno- ali dvostranska prizadevanja;
- vrednote skupne odgovornosti, vzajemnega interesa, skupne koristi in načela enakih pogojev programa PRIMA so bili ovrednoteni kot zlasti pomembni, da se omogoči sodelovanje med EU in njenimi južnimi sosedami v Sredozemlju kot partnerji;
- program se lahko šteje za pomembno orodje znanstvene diplomacije, ki pomaga združevati EU in njene sosede v Sredozemlju ter tako ustvarja občutek medsebojnega zaupanja in vključenosti;
- program PRIMA krepi sodelovanje med sodelujočimi državami južnega Sredozemlja zlasti na področju raziskav in inovacij;
- v zvezi s prihodnostjo je izvedbena struktura PRIMA sprejela ukrepe za usklajevanje s pobudami programa Obzorje Evropa s podobnim tematskim poudarkom, kot so misija EU „evropski dogovor o tleh“ ali nova partnerstva, na primer evropsko partnerstvo „varnost voda za naš planet“ (Water4all). V letnem delovnem načrtu programa PRIMA za leto 2023, ki ga je nedavno sprejela Komisija, je predvideno tudi sodelovanje z misijo EU „Obnova naših oceanov in voda“;
- program PRIMA s svojim tematskim poudarkom prispeva k različnim instrumentom politike in aktom evropskega zelenega dogovora, kot so nova strategija EU za prilagajanje podnebnim spremembam, strategija od vil do vilic (vloga na področju raziskav in inovacij ter trajnostne hrane), akcijski načrt za krožno gospodarstvo, akcijski načrt za ničelno onesnaževanje in okvirna direktiva EU o vodah (ODV).

3.2 Priporočila in pridobljene izkušnje

V poročilu o vmesni oceni, podprtem z objektivnimi podatki in dokazi, so ocenjeni sedanje stanje in dosežki programa PRIMA, zagotovljena spodbuda za podporo izvajanju programa PRIMA in sporočene možne vmesne prilagoditve. Iz ocene je razvidno, da je program PRIMA na dobri poti, da doseže svoje cilje, deluje v skladu z veljavnimi načeli in postopki ter je dosegel skladnost z ustreznimi notranjimi in zunanjimi politikami EU.

Komisija meni, da je bilo v zadnjih nekaj letih v okviru programa PRIMA uspešno vzpostavljeno učinkovito sodelovanje med državami severnega in južnega Sredozemlja, ki temelji na zaupanju, za razvoj skupnih in inovativnih, trajnostnih, stroškovno učinkovitih in učinkovitih rešitev za trajnostne prehranske sisteme in celostno gospodarjenje z vodo. Program PRIMA kot glavna pobuda EU v Sredozemlju za spoprijemanje s temi ključnimi izzivi na področju raziskav in inovacij zmanjšuje raziskovalni in inovacijski ter družbeno-gospodarski razkorak v južnem in vzhodnem sosedstvu ter dolgoročno krepi zdravje, mir in stabilnost družb v regiji.

Zdaj je bolj kot kdaj koli prej čas za več sodelovanja pri prepoznavanju inovativnih rešitev za zaščito vodnih virov, povečanje prehranske in hranilne varnosti ter krepitev odpornosti, pravičnosti ter trajnostnosti prehranskih in kmetijskih sistemov na sredozemskem območju.

Pravzaprav prihodnost ključnih naravnih virov Sredozemlja (vode, prsti, obal in biotske raznovrstnosti) še naprej ogrožajo številni pritiski, ki delujejo sočasno in v mnogih primerih kronično, vključno z urbanizacijo, industrializacijo, širitvijo intenzivnih kmetijskih dejavnosti in ribogojstva ter netrajnostnim izkoriščanjem naravnih virov. Ranljivost regije še povečuje njena občutljivost na podnebne spremembe. V skladu s 6. poročilom o oceni delovne skupine II Medvladnega odbora za podnebne spremembe Združenih narodov (objavljenim februarja 2022) se pričakuje, da bodo sredozemski ekosistemi med najbolj prizadetimi zaradi posledic napredujočih podnebnih sprememb.

Južno sredozemsko območje se spoprijema z upravljavskimi, družbeno-gospodarskimi, podnebnimi, okoljskimi in varnostnimi izzivi, pri čemer so mnogi posledica svetovnih trendov ter zahtevajo skupno ukrepanje EU in držav partneric iz južnega sosedstva. Dolgotrajni konflikti še naprej povzročajo ogromno človeškega trpljenja, pomembno prisilno razselitev, močno vplivajo na gospodarske in socialne možnosti celotne družbe, zlasti v državah, ki gostijo veliko beguncev, ter krepijo geopolitično tekmovanje in zunanje vmešavanje.

Poleg tega so naravni viri in kmetijstvo zaradi učinkov pandemije COVID-19 pod ogromnim pritiskom. Zato mora biti prehod na naravne vire, ki ne onesnažujejo, ter zdrave, pravične, odporne in trajnostne prehranske sisteme še naprej prednostna naloga za družbe v Sredozemlju.

Posledično so cilji programa PRIMA še vedno veljavni.

Poleg tega „geopolitična komisija“ predsednice Ursule von der Leyen priznava posebno vlogo Sredozemlja in poudarja, da namerava pri zelenem dogovoru EU tesno sodelovati s sredozemskimi partnericami, da „bi lahko regija postala vodilna pri podnebnih rešitvah“. EU s številnimi projekti in programi, vključno s programom PRIMA, podpira svoje partnerice iz južnega sosedstva pri oblikovanju in izvajanju zelenih politik. Spodbuja sodelovanje v boju proti onesnaževanju in podnebnim spremembam ter svojim partnericam iz južnega sosedstva ponuja pomoč pri izvajanju Pariškega sporazuma in njegovega nadaljnjega razvoja ter si prizadeva za izmenjavo dobrih praks ter strokovnega znanja in izkušenj.

Za okrepitev dolgoročnih rezultatov programa PRIMA se predlagajo naslednja priporočila:

- nadaljnja racionalizacija izvajanja treh oddelkov programa PRIMA. Ocena je pokazala, da je partnerstvo PRIMA pravi ekosistem za omogočanje prilagojenih pristopov k skupnim težavam sredozemskega območja, kar zadeva teme in ravni financiranja. Vendar je bila stopnja uspešnosti zaradi privlačnosti programa PRIMA nizka[11]. Pravzaprav so stopnje uspešnosti za oddelek 1 nižje od 5 %. Podobno stopnje uspešnosti za oddelek 2 znašajo med 6,6 % leta 2018 in približno 20 % leta 2021. To presežno število vlog bi lahko odvrnilo od oddajanja predlogov na visoki ravni v prihodnosti. Izvedbena struktura PRIMA bi morala obravnavati to vprašanje in predlagati, kako zvišati stopnjo uspešnosti predlogov, izbranih za financiranje. Lahko bi se na primer ocenila možnost bolj prilagojenih razpisov in nadaljnjih izboljšav postopka prijave na razpis v dveh fazah;
- zdi se, da je raven ozaveščenosti o oddelku 3 in njegovega pomena v sodelujočih državah drugačna. Zato je treba izboljšati njegovo učinkovitost. Izvedbena struktura PRIMA bi si morala dodatno prizadevati, da bi sodelujoče države bolje dojemale pomen dejavnosti, ki jih začnejo sodelujoče države, da bi se izkoristil celoten potencial prispevka tega oddelka k bolj povezanemu raziskovalnemu prostoru. Programu PRIMA bi lahko koristilo čim večje zmanjšanje zahtev za poročanje o dejavnostih, ki so jih začele sodelujoče države, da bi bolj ustrezale omejenim virom nacionalnih organov financiranja. Druga možnost za izboljšanje strateškega pomena oddelka 3 bi bil večji poudarek na izmenjavi, mreženju in usposabljanju;
- čeprav so deležniki na splošno zadovoljni z izvajanjem programa PRIMA, so potrebna dodatna prizadevanja izvedbene strukture PRIMA in sodelujočih držav za nadaljnje izboljšanje učinkovitosti, zlasti oddelka 2, z zmanjšanjem zapletenosti, ki jo povzročajo različne nacionalne sheme financiranja, ter prizadevanjem za racionalizacijo nacionalnih upravnih postopkov, skrajšanje časa za dodelitev, okrepitev zanesljivosti in izboljšanje hitrosti;
- da bi se v celoti izkoristile sinergije med projekti in spodbujala vzpostavitev dolgotrajnejših skupnosti, bi morala izvedbena struktura PRIMA okrepiti svoja prizadevanja za spodbujanje izmenjave med posameznimi projekti, da bi se ugotovilo, kako se dopolnjujejo, in prepoznale morebitne sinergije. Ustrezna sredstva bi lahko bila npr. organizacija dogodkov za projekte v zgodnji fazi za učenje na podlagi projektov v poznejših fazah, dogodkov za izmenjavo med projekti s podobnim tematskim poudarkom ali dogodkov mreženja in posredništva;
- sodelujoče države in izvedbena struktura PRIMA morajo še naprej vlagati v dejavnosti ozaveščanja in krepitev zmogljivosti, da bi se akterjem iz sodelujočih držav južnega Sredozemlja omogočilo dejavnejše sodelovanje v programu PRIMA. V vmesnem poročilu o oceni se ocenjuje, da se od vzpostavitve programa PRIMA izvajajo različne dejavnosti za podporo deležnikom iz različnih držav, zaradi česar so dosegle določen napredek pri raziskovalnih in inovacijskih sistemih. Vendar še vedno ostaja neizkoriščen potencial, ki omogoča še aktivnejšo udeležbo v programu PRIMA. To se nanaša na skupno število upravičencev iz sodelujočih držav južnega Sredozemlja, ki bi lahko bilo večje, in na njihove vloge v projektih. Zato so za okrepitev njihovega sodelovanja potrebne dodatne dejavnosti ozaveščanja in krepitve zmogljivosti ter podpora za boljše povezovanje s transnacionalno skupnostjo;

[11] Tako imenovana „stopnja uspešnosti“ je razmerje med številom financiranih predlogov in številom upravičenih predlogov.

- v okviru programa PRIMA se uporablja več kazalnikov za spremljanje napredka in učinkovitosti izvajanja. Vendar je potrebno bolj sistematično spremljanje rezultatov in učinkov, ki izhajajo iz različnih ukrepov. V vmesnem poročilu o oceni je poudarjeno, da so bila vložena znatna prizadevanja za stalno izboljševanje ključnih kazalnikov uspešnosti programa PRIMA, pri katerih je bil dosežen pomemben napredek. Vendar je pri sedanjih ključnih kazalnikih uspešnosti še vedno prostor za izboljšave v zvezi z njihovo uporabnostjo pri presoji doseganja posebnih ciljev in učinka projektov. To se nanaša na primer na pomanjkanje ključnih kazalnikov uspešnosti za učinkovito merjenje usklajenosti strategije za raziskave in inovacije, ki presega postopkovno raven. Poleg tega je treba poleg vmesnega ali končnega pregleda projekta zagotoviti ustrezno spremljanje učinka projektov, tj. nekakšno redno spremljanje ali nadaljnje spremljanje po koncu projekta. Izvedbena struktura PRIMA bi si morala nato prizadevati za prilagoditev ključnih kazalnikov uspešnosti;
- izvedbena struktura PRIMA si že močno prizadeva za dejavnosti razširjanja in komuniciranja (npr. namenski oddelek na spletnem mestu PRIMA, revija PRIMA, različni posredniški dogodki, oddelek na spletu, konferenca o vzročni zvezi med vodnim, energetskim in prehranskim ekosistemom (WEFE Nexus). Izvedbene struktura PRIMA se prav tako zaveda, da bi moral biti ključni poudarek prihodnjih dejavnosti ozaveščanja zlasti na sporočanju učinkov projekta, takoj ko so na voljo. Vendar je treba komuniciranje in razširjanje okrepiti, da bi se visoka politična zaveza programa PRIMA dolgoročno ohranila. Poleg tega obstaja potreba po boljšem komuniciranju v konzorcijih projektov;
- olajšanje sodelovanja med EU in njenimi južnimi sosedami kot enakovrednimi partnericami je eden od ključnih dosežkov programa PRIMA. Vendar je poročilo o oceni pokazalo, da je sodelovanje med sodelujočimi državami južnega Sredozemlja (sodelovanje jug-jug) slabše. Dodatno izboljšanje sodelovanja med sodelujočimi državami južnega Sredozemlja bi bilo koristno, saj bi lahko prispevalo k izboljšanju odnosov med navedenimi državami. Izvedbena struktura PRIMA bi si zato morala bolj prizadevati za združevanje ustreznih skupnosti, npr. s posebnimi dogodki za posredovanje pri sodelovanju med sodelujočimi državami južnega Sredozemlja v konzorcijih. V okviru druge možnosti bi lahko razmislili o prilagoditvi pogojev za sodelovanje, tako da bi se prednost namenila predlogom (mogoče za nekatere razpise), v katerih več udeležencev iz sodelujočih držav južnega Sredozemlja že dejavno sodeluje med sabo.
- V okviru programa PRIMA se zdaj preučujejo sinergije s pobudami, kot je sklop 6 programa Obzorje Evropa, misijami ter partnerstvi EU in Sredozemlja. Program PRIMA je prispeval tudi k ustanovitvi izkustvene skupnosti WEFE Nexus ter oblikovanju časovnih načrtov na področju podnebnih sprememb, obnovljivih virov energije in zdravja za regionalne platforme za raziskave in inovacije Unije za Sredozemlje, ki so bili potrjeni na ministrski konferenci o raziskavah in inovacijah Unije za Sredozemlje 27. junija 2022. K združevanju virov in povečanju učinkov bi lahko prispevalo tudi morebitno sodelovanje s tematskim teritorialnim okvirom za modro gospodarstvo (WestMED) in pobudo BlueMed. Izvedbena struktura PRIMA bi morala še naprej slediti tem pobudam in predlagati konkretne ukrepe za izvajanje sinergij.

4. SKLEPI

EU priznava posebno vlogo Sredozemlja in Evropska komisija že tesno sodeluje s sredozemskimi partnericami ter jim pomaga pri iskanju skupnih rešitev za ugotovljene izzive in vzpostavitvi vodilne vloge regije pri rešitvah, odpornih na podnebne spremembe.

Program PRIMA ima v ekosistemu raziskav in inovacij v Sredozemlju edinstveno vlogo ter sledi ciljem, ki niso zajeti v drugih pobudah. Kot je navedeno v ministrski izjavi nedavne sredozemske konference o raziskavah in inovacijah, strateški načrt za raziskave in inovacije programa PRIMA ter njegov sistem spremljanja in vrednotenja omogočata učinkovit skupni program za raziskave in inovacije v ključnih sektorjih za Sredozemlje. Program prispeva k znanstvenemu napredku in tehničnim rešitvam na področju vode in agroživilstva ter njune vzročne zveze.

Pri ocenjevanju so bile ugotovljene nekatere omejitve, saj ni končan še nobeden od projektov, ki se financirajo iz programa PRIMA. Zato se ocena osredotoča bolj na strukturo, postopke izvajanja in sedanji napredek programa kot pa na dolgoročne učinke. Ocenjuje se zlasti, ali je bil dosežen pomemben napredek pri posebnih ciljih, saj ti niso v celoti odvisni od izkoriščanja doseženih rezultatov projektov. V zvezi s tem je mogoče sklepati, da je program PRIMA uspešen. V okviru partnerstva se ustrezno obravnavajo okoljski, družbeno-gospodarski in politični izzivi, ki so ključni za prihodnji razvoj bolj krožnega in trajnostnejšega sredozemskega območja. Program PRIMA po drugi strani prispeva h ključnim političnim prednostnim nalogam, ciljem in pobudam EU, kot je evropski zeleni dogovor, zlasti k strategiji od vil do vilic, strategiji za biogospodarstvo, strategiji za prilagajanje podnebnim spremembam in akcijskemu načrt za krožno gospodarstvo ter krovnim ciljem trajnostnega razvoja. Hkrati program znatno prispeva h krepitvi odnosov in sodelovanja med EU ter njenimi južnimi sosedami. V nekaterih primerih je spodbudil tudi sodelovanje med slednjimi.

Izvedbena struktura PRIMA je program PRIMA uspešno uveljavila kot platformo za krepitev raziskav, inovacij in sodelovanja ter je usklajeno vključena v politično okolje.

Program PRIMA v nasprotju z drugimi pobudami v okviru programa Obzorje 2020 na podlagi člena 185 nima pravnega predhodnika. Čeprav so v okviru prejšnjih shem ERA-Nets obstajala partnerstva med različnimi nacionalnimi agencijami in pobude za območje Sredozemlja, je bila vključitev programa PRIMA kot javno-javnega partnerstva na ravni EU povsem nova.

Priporočila bodo upoštevana v razpravah med Komisijo in izvedbeno strukturo PRIMA, njihovo izvajanje pa se bo spremljalo v okviru nadzora Komisije nad programom PRIMA.

Komisija si bo v skladu s temi priporočili tudi prizadevala za bolj sistematično pridobivanje in analizo ustreznih podatkov, da bi izboljšala spremljanje učinkov, ki izhajajo iz programa PRIMA, ter bo izboljšala sporočanje ustreznih rezultatov ustreznim službam Komisije.

Čeprav so dejavnosti programa PRIMA predvidene do 31. decembra 2028, bodo zadnji razpisi v okviru programa načrtovani leta 2024 v okviru programa Obzorje 2020. Sodelujoče države programa PRIMA izražajo zanimanje za nadaljevanje programa PRIMA. Pomen razprave o nadaljevanju programa PRIMA v skladu s pristopom sedanjega okvirnega programa za raziskave in inovacije Obzorje Evropa se priznava tudi v ministrski izjavi sredozemske konference o raziskavah in inovacijah 27. junija 2022.

Predstavniki sodelujočih držav članic EU so med razpravo v Svetu za konkurenčnost 2. decembra 2022 izrazili tudi podporo nadaljevanju programa PRIMA. Komisija je priznala cilj nadaljevanja pobude PRIMA in začela notranji postopek za oceno možnosti za morebitno obnovo programa PRIMA po koncu njegovega obdobja delovanja leta 2024. V tem postopku bodo upoštevani pozitivni rezultati te vmesne ocene programa PRIMA. Poleg tega se je

program PRIMA financiral iz programa Obzorje 2020 (obdobje 2014–2021), razpisi programa pa so načrtovani za obdobje 2018–2024 (torej je programsko obdobje med obdobjema programov Obzorje 2020 in Obzorje Evropa). V tem postopku bi bilo treba upoštevati tudi uskladitev programa PRIMA z okvirno časovnico financiranja programa Obzorje Evropa.